

інструментально-виконавської майстерності студента; збагачення педагогічного репертуару майбутнього вчителя музики; формування специфічних концертмейстерських навичок, необхідних вчителю музики для роботи зі шкільними хореографічними колективами.

Література

1. Бондаренко Л. А. Ритміка і танець у 1-4 класах загальноосвітньої школи. – К.: Муз. Україна, 1989. – 232 с.
2. Концертмейстерський клас і ансамбль: Програма для музично-педагогічних факультетів та факультетів підготовки вчителів початкових класів і музики педагогічних інститутів. – К.: УДПУ. – 1997. – 23 с.
3. Музика для уроків класичного танцю (для фортепіано) / Укл. Н.Ворновицька. – М.: Сов. композитор, 1989. – 112 с. (рос).
4. Музика на уроках класичного танцю (для ДМШ та хореографічних гуртків) / Укл. Р. Донченко. – Вінниця: Видавництво «Спілка художників», 2002. – 40 с.
5. Програми педагогічних інститутів. Зб. № 14. Основний інструмент – фортепіано. – М.: Просвещение, 1983. – С. 3-30 (рос).

РОЗВИТОК КРАЄЗНАВЧОГО РУХУ НА ПОДІЛЛІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Найда В. Ю.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Анотація. У статті зроблена спроба визначення місця окремих особистостей у розвитку музичної фольклористики, розглядається їх особистий внесок у музичне життя Поділля другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

Ключові слова: краєзнавство, фольклор, Поділля.

Аннотация. Найда В. Ю. Развитие краеведческого движения на Подолье во второй половине ХІХ – начале ХХ века. В статье сделана попытка определения места отдельных личностей в развитии музыкальной фольклористики, рассматривается их личный вклад в музыкальную жизнь Подолья второй половины ХІХ – начала ХХ века.

Ключевые слова: краеведение, фольклор, Подолье.

Annotation. Naida V. Development of Regional Ethnographical Movement in Podillia Region in the Second Half of the ХІХ c. – beginning of the ХХ c. In the article gives an attempt to determine the place of some personalities in the process of development of the musical folklore study, examines their personal contribution into the music life of Podillia of the ХІХ c. – beginning of the ХХ c.

Key words: regional ethnographic, folklore, Podillia.

Постановка проблеми. В наш час постала нагальна потреба звернення до історичного коріння, пам'яток минулого, щоб з досвіду багатьох поколінь винести історичні уроки. Розуміння таких понять, як «патріотизм», «національна свідомість», «національна гідність» та інші, неможливе без звернення до краєзнавства та музичної фольклористики, які

виховують патріотичні почуття, істинну духовність, приводять до усвідомлення особистістю своєї приналежності батьківщині. Звернення до історичного минулого Поділля не випадкове. Ще В. Даль відносив цей край до числа тих, які мають багатий фольклор, тому що кожна історична подія залишила по собі пісню або казку, «співану сліпим бандуристом».

Проблеми розвитку краєзнавчого руху, зокрема музичної фольклористики, торкнулися у своїх розвідках багато науковців. З'явилося декілька ґрунтовних досліджень, де проаналізовано здобутки краєзнавства на Поділлі з часу зародження до наших днів. Це, насамперед, монографії Л. Баженова «Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX-XX ст.» та В. Прокопчука «Краєзнавство на Поділлі: історія і сучасність». Фактологічні дані про краєзнавчий рух на Поділлі містять роботи С. Гуменюка, К. Дехтяра, В. Савчука; праці О. Завальнюка обмежуються хронологічними рамками Української революції; окремі свідчення з історії краєзнавчого руху Поділля на прикладі Кам'янець-Подільського початку 20-х років XX ст. містяться у працях Ю. Данилюка, Є. Назаренка, В. Нестеренка, В. Острового; більш широкий часовий простір охопили С. Гальчак, І. Рибак, А. Трембіцький та інші.

Мета статті полягає в тому, щоб деталізувати відомі та недостатньо досліджені факти щодо існування осередків краєзнавчого руху у другій половині XIX – на початку XX ст. та надати цим фактам хронологічної послідовності. На шляху здійснення мети заплановано вирішити такі завдання: визначити роль окремих особистостей у розвитку музичної фольклористики на Поділлі, відтворити атмосферу культурного та етнографічного життя регіону.

Отримані результати. Краєзнавчий рух на Поділлі зародився у 50-тих роках XIX ст. Головна увага приділялась етнографо-фольклорному напрямку. Вже в останньому десятилітті XIX ст. у самостійну галузь відокремилась музична фольклористика, а на початку XX ст. відбулося розширення

наукової проблематики, активізація пошуків нових принципів систематики фольклору. Аматорське захоплення фольклором змінилось прагненням дослідити джерела народної творчості, її суспільно-естетичну функцію.

Фольклористичне дослідження неможливе без регіонального, тому воно дістало назву «музична етнографія», яка в той час на Поділлі спиралася на громадські засади і носила більше фольклористичний характер, аніж музичний. Зростав невіддільний інтерес науковців, мистецтвознавців до переосмислення минулого, потреба в об'єктивному відтворенні подій давнини. Тому відчувалася необхідність у визначенні місця окремих особистостей у культурному житті, їх впливу на розвиток музичної освіти України і, особливо, Поділля. На початку ХХ ст. музичне краєзнавство було справою окремих дослідників. Своєю наполегливою працею вони зберегли величезну кількість музичних пам'яток і цим самим підготували базу для наступних музично-краєзнавчих досліджень.

Краєзнавчий рух на Поділлі розпочинався зусиллями малоосвічених дослідників, збирачів фольклору, які відчували потребу залишити майбутнім поколінням пісенні скарби. Так, кріпачка Сивак Явдоха Микитівна (1855-1935 рр.), більш відома як Явдоха Зуїха (уродженка с. Куцинци, тепер – Гайсинського району Вінницької області), суттєво вплинула на розвиток музичного краєзнавства. Маючи чудовий голос, добру пам'ять, художнє чуття, збирала народні пісні, оповіді, прислів'я та приказки, доповнювала своїми почуттями, думками. З голосу цієї творчої обдарованої подолянки відомим на Вінниччині фольклористом і краєзнавцем Г. Т. Танцюрою записано 1008 народних пісень різних жанрів, близько 400 прислів'їв та приказок, 156 казок, велику кількість загадок і етнографічних матеріалів [5, 119]. Безумовно, більше можливостей досліджувати фольклор, займатись краєзнавчою, науковою роботою мали освічені люди. Біля колиски краєзнавства на Поділлі стояли такі відомі ентузіасти, як А.І. Димінський, С. О. Венгржиновський.

Уродженець с. Борщівці, тепер Могилів-Подільського району Вінницької області, Андрій Іванович Димінський (1826-1897 рр.) протягом 50-70 рр. XIX століття збирав фольклорно-етнографічні матеріали. Загальна кількість пісень, записаних А. Димінським на Поділлі, – понад 2970. «Невеличкі» рештки, що вціліли, переважають своїми розмірами звичайні особисті архіви інших етнографів», писав про фольклорні записи А. Димінського упорядник однієї з найкращих збірок українського фольклору, виданих у XX ст. – «Казки та оповідання з Поділля» М. Левченко (1928 р.). Колосальне зібрання пісень А. Димінського зберігається нині у Відділі рукописів ЦНБ НАН України: (ф. 36, од. зб. 132-133; ф. 1, од. зб. 1485-1493). Ця скарбниця включає пісні різних жанрів: побутові, родинно-побутові, про кохання, чумацькі, колискові, косарські, рекрутські, щедрівки та колядки і багато інших. Крім пісень, в доробку А. Димінського «2000 казок, 2000 приказок, загадок та інших етнографічних матеріалів» [1, 195]. Враховуючи те, що у рукописних пісенниках XVII-XVIII ст. соціально-побутові та історичні пісні зустрічаються дуже рідко, стає зрозумілим цінність записаних пісень А. Димінським такого жанру в середині XIX ст. Серед пісень соціально-побутових, балад, жартівливих пісень є цілий ряд оригінальних варіантів – позначених барвами місцевого колориту, художньо довершених, із наявністю міфологічних елементів. Розподіляючи свої пісні за жанрами, А. Димінський користувався системою, яка існувала в тодішній науці, хоча й недосконалою. Так, М. Драгоманов, аналізуючи видання «Трудов етнографическо-статистической экспедиции...», писав: «...в наших етнографічних виданнях класифікація матеріалу – слабкий бік і буде таким, поки в основу її не покладена буде генетична класифікація частин антропології і соціології» [3, 259].

Спосіб записування А. Димінського досить свосвідний: фольклорист вдавався до фонетичного принципу – слова записувати так, як вимовляються.

Подібний принцип був властивий для сербської, польської та інших шкіл записування першої половини XIX ст., але в українській – рідко вживаний. На перший погляд цей дуже простий метод запису А. Димінського містить певні елементи науковості в роботі з фольклорним матеріалом.

Для А. Димінського не був властивий диференційований підхід до відбору матеріалу: поряд із закінченими зразками до його збірок входили пісні не відредаговані, невисокої художньої вартості, але цікаві відображення побуту, природи, вірувань та уподобань мешканців Поділля. А. Димінський не правив свої записи, щоб зробити їх більш досконалими, тому згодом в процесі підготовки їх до публікації у збірниках незрозумілі місця виправлялись редакторами довільно, порушуючи їх діалектні особливості.

Пісні Димінського друкувались у збірниках П. Чубинського, М. Драгоманова. У своїй роботі він плідно працював із Подільським спархіяльним історико-статистичним комітетом і був членом й активним співробітником Російського Географічного товариства. Досягнення Димінського у галузі мистецтва, на жаль, не було гідно оцінено за його життя, навіть навпаки – за просвітницьку діяльність, спрямовану на піднесення значення української пісні та України в цілому, він зазнавав переслідування з боку влади. І лише у 20-ті рр. XX ст. дослідницька діяльність Димінського була визнана належним чином. Фактично лише тоді з'явилися його публікації, серед них «Збірка подільських казок 1850-1860-х рр. волосного писаря Димінського». Пісні, записані А. Димінським на Поділлі, мають значення з точки зору вивчення звичаїв, побуту, особливостей діалекту мешканців цього краю, вони заслуговують бути опублікованими окремою збіркою, сприяючи патріотичному вихованню молоді. «Дані записи із Поділля – результат понад 40-річної роботи А. Димінського – мають непересічне значення і є вагомим внеском в українську фольклористичну науку» [6, 35].

Чимало зроблено в цій галузі Сергієм Олександровичем Венгржиновським (1844-1913 рр.). Уродженець Могилів-Подільщини, довго працював у м. Гайсині співробітником Подільського акцизного відомства, досліджуючи звичаї, традиції, записуючи народні пісні різних жанрів. Саме Венгржиновський передав М. В. Лисенку багато пісень, записаних на Поділлі, мелодії яких композитор вдало використовував у своїх музичних творах.

Друга половина XIX ст. була «врожайною» на різні фольклорні експедиції, результати яких публікувались не лише в Україні, а й за кордоном. Багато хто з вчених та фольклористів захоплено займався вивченням національної спадщини, збирав українські народні пісні та легенди, звичаї та обряди тощо. В цей час російським географічним товариством була споряджена етнографічно-статистична експедиція на південь Поділля. Серед її членів знаходився вчений Павло Чубинський (1839-1884 рр.), який під час експедиції зібрав багато колядок, щедрівок, народних побутових пісень, дослідив обряди та звичаї Поділля, систематизував і видав їх в Петербурзі в 1872 році. Під час трьох експедицій у Південно-Західний край П. Чубинський зібрав близько чотирьох тисяч пісень (понад 400 пісень – в Ушицькому районі).

Захоплення фольклором Володимира Боніфатійовича Антоновича, уродженця с. Махнівки (тепер с. Комсомольське Козятинського району Вінницької області) теж дало свої результати. Хоча Антонович більш відомий як історик, археолог, він брав участь в експедиції разом із П. Чубинським, яка збирала етнографічні матеріали по Україні, в тому числі і на Поділлі (1869-1870 рр.). Разом із М. Драгомановим Володимир Боніфатійович видав працю, яку оцінили не лише в Україні, а й за кордоном – «Исторические песни малорусского народа» в 2-х томах (1874-1875 рр.).

До краєзнавчої справи долучились й інші фольклористи. Відомий фольклорист Опанас Маркович протягом 1855-1859 рр. жив і працював у

Немирові на Вінниччині, де разом зі своєю дружиною Марією Вілінською (Марко Вовчок) зробив десятки тисяч записів народних пісень, легенд, балад тощо. Велику спадщину залишив по собі Каленик Васильович Шейковський (1835-1903 рр.). У 1859-1860-х роках були опубліковані його фольклористичні розвідки під назвою «Быт подолян», де наводяться тексти пісень, казок тощо.

Яскраві, колоритні теми подільських народних пісень привертали увагу багатьох польських письменників, які працювали на Поділлі. Серед них Маурицій Гославський, що зробив опис подільського весілля з текстами пісень, Северин Гоцинський збирав українські народні пісні, звичаї та обряди подільського села, Чеслав Нейман вніс певний вклад в розвиток музичного краєзнавства, написавши працю «Куплетні форми народної південно-руської пісні» та інші [2, 204].

В кінці XIX – на початку XX ст. чималий внесок у вивчення фольклору Поділля зробив випускник Подільської духовної семінарії, вчений Кость Широцький (1866-1919 рр.). Ще навчаючись, Кость почав досліджувати народну творчість Поділля – зібрав і записав 40 різноманітних за змістом колядок і щедрівок в с. Білоусівка і м. Ладижин Гайсинського та м. Миколаїв Проскурівського повітів Подільської губернії, які були видані у 1908 році («Подольськія «колядки» і «шедрівки») [7, 4-10]. В своїй першій праці Широцький дбайливо добирав фольклорний матеріал, що уможливило аналіз історичного розвитку української культури в цілому. В подальшому, беручи участь в етнографічних експедиціях, К. Широцький всіляко зберігав та популяризував культурні надбання народу Поділля. Досліджуючи фольклорний матеріал, вчений виявив безцінну пісенну спадщину українського народу, намагався донести до прийдешніх поколінь особливі риси та музичні інтонації фольклору, передати його колосальне значення у житті кожної людини. «Його етнологічні дослідження становлять велику цінність для вивчення

існуючого розмаїття художньої творчості та оригінальних надбань традиційно-побутової культури українців» [4, 242].

В етнографічному доробку К. Широцького багато праць з мистецтва, культури, фольклору України, зокрема Поділля, в яких висвітлюються звичаї і побут народу, різноманітність культури українців, прагнення в складних історичних умовах зберегти самобутність, національну гідність, що має слугувати прикладом для наступних поколінь. Праці дослідника допомагають нам зрозуміти філософію музики й великий виховний вплив музичних творів на духовний розвиток нації. В публікації К. Широцького «Народныя поверія о будныхъ дняхъ недели и празднованіе этихъ дней простимъ народомъ» знайшли відображення найдавніші форми духовної культури – звичаї та обряди, що стали традиційними в житті кожної людини і передавались наступним поколінням. Разом із однодумцями К. Широцький розумів відповідальність і обов'язок перед нащадками і тому в своїх працях намагався об'єктивно передати становище мови, віри та культури в Україні і Поділлі, зокрема, завдяки чому збереглись духовні пам'ятки далекої давнини, що складають неоціненну спадщину, художні скарби із тисячолітньою історією розвитку українського народу. Розуміння важливості культурних надбань та науковості в підходах до їх вивчення прийшло лише на початку 90-х рр. ХХ ст. Культурно-історичну значущість праць вченого відбито у встановленні премії ім. К. В. Широцького в галузі мистецтвознавства, фольклору та етнографії.

Пізнавальну цінність має творчий доробок Є. Й. Сидинського – історика, етнографа, археолога, мистецтво- та музеєзнавця (1859-1937 рр.). Є. Й. Сидинський, будучи членом багатьох товариств, в тому числі і Тульчинського краснзнавчого товариства, все життя присвятив вивченню історії, релігії, архітектури, етнографії, мистецтва та фольклору України і Поділля, зокрема. Результатом стало видання понад 300 наукових праць та біля 150 статей-рецензій. Плідній науковій діяльності передувало

захоплення фольклором – збирання українських народних пісень, обрядів та звичаїв Поділля.

Шлях розвитку музичного фольклору в пореволюційні роки (1918-1920 рр.) був дуже складним, бракувало сприятливих умов для цього – холод, епідемії тощо виснажували сили народу, для збирання й дослідження музичного фольклору не вистачало коштів та відповідних кадрів. Проте відбулося зміцнення засад музичного краєзнавства завдяки нагромадженню знань і досвіду, закладенню міцних підвалин вивчення народних інструментів, ансамблів, інструментальної музики. У 20-х роках на Поділлі сформувалося авторитетне краєзнавче наукове товариство, результатом діяльності якого стали цікаві праці з історії та культури краю. Вирішальну роль у створенні цього загальнокультурного осередку краєзнавчого руху відіграв Є. Сицинський.

Музично-краєзнавча робота на Поділлі початку ХХ ст. пов'язана і з іменем фольклориста Миколи Грінченка (1888-1942 рр). Бувши студентом історико-філологічного факультету Кам'янець-Подільського університету, у 1921 році він захистив дипломну роботу на тему «Українська народна пісня як база художньої творчості». Дослідницьку роботу М. Грінченко не залишив і після закінчення університету. Викладаючи історію, він продовжував свої музично-краєзнавчі дослідження і випустив підручник «Історія української музики» (1922 р.), в якому систематизував наукові етнографічні здобутки.

Висновки. Отже, краєзнавчий рух на Поділлі зародився в середині ХІХ ст. і мав ознаки аматорства, масовості, неорганізованості. Наприкінці ХІХ ст. краєзнавство формувалося в численних різнопланових осередках, у яких велике значення надавалося дослідженню краю і вивченню музичного фольклору Поділля. Завдяки невпинній праці дослідників-фольклористів, музикантів, вчених наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. музичне краєзнавство вийшло на рівень загальнокультурного та науково-історичного узагальнення.

Література

1. Баженов Л. Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX-XX ст.: Історіографія. Бібліографія. Матеріали. – Кам-Под., 1993. – 195 с.
2. Гальчак С. Зародження краєзнавства у східному Поділлі // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2006. – Т.5: Матеріали другого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у XVIII – на початку XXI ст.» – 376 с.
3. Драгоманов М. Ученая экспедиция в Западно-русский край // Выбране. – К., 1991. – 259 с.
4. Рибак І., Іваневич Л. Етнографічні надбання Костя Широцького // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2006. – Т.5: Матеріали другого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у XVIII – на початку XXI ст.» – 376 с.
5. Хоменко Б. Зуїха Явдоха Микитівна // З-над Божої ріки: Літературний словник Вінниччини. – Вінниця: Континет-ПРИМ, 1998. – С. 119.
6. Шалак О. Пісенні скарби подільського фольклориста (Зібрання українських народних пісень Андрія Димінського) // Народна творчість та етнографія. – К.: Наукова думка, 1994. – С. 31-35.
7. Широцький К. Подольські «колядки» і «цедрівки» // Православная Подолия. – Кам.-Под., 1908. – № 1. – С. 4-10.

ДО ПИТАННЯ ВЛАСНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МУЗИКАНТА-ПЕДАГОГА

Найда Ю. М.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

***Анотація.** У статті надано новий концептуальний підхід до здійснення професійної підготовки музиканта-педагога, який проявляється у становленні та подальшому формуванні власного стилю професійної діяльності.*

***Ключові слова:** власний стиль, професійна діяльність, музикант-педагог.*

***Аннотация.** Найда Ю. М. К вопросу собственного стиля профессиональной деятельности будущего музыканта-педагога. В статье представлен новый концептуальный подход к осуществлению профессиональной подготовки музыканта-педагога, который проявляется в становлении и дальнейшем формировании собственного стиля профессиональной деятельности.*

***Ключевые слова:** собственный стиль, профессиональная деятельность, музыкант-педагог.*

***Annotation.** Naida U. To a question of own style of professional work of the future musician-teacher. In the article is reveals a new conceptual approach to realization of professional training of musician-educational specialist which is shown in making and the next forming of personal style of his professional activity.*

***Key words:** personal style, professional activity, musician-educational specialist.*

Постановка проблеми. Головною ознакою розвитку освітньої спільноти є прагнення підвищити якість підготовки майбутніх фахівців, які відповідали б найвищим вимогам світового рівня цивілізації та досконало володіли власною професією. Освітні нормативні документи надають доцільне концептуальне спрямування відповідного розвитку. Так, в Концепції гуманітарної освіти визначено: «Основним принципом кадрового забезпечення гуманітарної освіти є професіоналізм...»; у